

Giordano Bruno

Beschrijving

Giordano Bruno is een man met veel facetten. Tijdens zijn korte leven (1548-1600) was Bruno monnik, filosoof, kosmoloog en wiskundige. Hij studeerde magie en verwierf kortstondig bekendheid onder de Europese adel vanwege zijn ongelooflijke geheugen (dat sommige mensen toeschreven aan geheime magische krachten!).

Tragisch genoeg werd Bruno ook als ketter bestempeld vanwege zijn controversiële opvattingen over de aard van het universum, evenals zijn afwijzing van bepaalde katholieke leringen. Hoewel de Romeinse inquisitie Bruno op de brandstapel verbrandde, slaagden ze er echter niet in zijn nalatenschap te vernietigen. In feite beschouwen veel mensen Giordano Bruno tegenwoordig als een martelaar die bereid was de waarheid tegen de macht te spreken. Dus wie was precies de man achter al die facetten?

Gravé à Paris par C. Moyet.

Jordaniŭs Brūniŭs.

*Eja age sublimes tentet natura recessus,
Nam tangente Deo fervidus ignis eris!*

Giordano Bruno (1548-1600), een afbeelding in een van zijn boeken

Biografie

Bruno werd in 1548 geboren in *Nola*, nabij *Napels*. Als tiener sloot hij zich aan bij een *Dominicaans* klooster en werd uiteindelijk in 1572 tot priester gewijd. Hij werd echter geëxcommuniceerd en gedwongen te vluchten nadat tijdgenoten verboden ketterse boeken in zijn bezit hadden gevonden. Zo begon een bekende cyclus voor Bruno, die de neiging had om overal waar hij ging problemen te veroorzaken. Alleen al tussen 1576 en 1578 woonde hij onder meer in *Turijn*, *Brescia*, *Bergamo*, *Venetië*, *Padua* en *Milaan*.

Uiteindelijk verliet hij *Italië* helemaal en reisde door *Europa* op zoek naar baantjes als docent of patronage. Hij worstelde in dit streven vanwege zijn gewoonte om in botsing te komen met lokale religieuze of politieke autoriteiten. In *Genève* begon Bruno bijvoorbeeld de kost te verdienen als hoogleraar theologie. Maar nadat hij een verhandeling had gepubliceerd waarin kritiek werd geuit op het hoofd van de Geneefse academie, werd Bruno gedwongen zich te verontschuldigen voor zijn daden en de stad onmiddellijk te verlaten.

Aan het Franse hof

Ondanks deze problemen slaagde Bruno erin zich een weg te banen naar het *Franse* hof van *Hendrik III*. Hij arriveerde in 1581 in *Parijs*, waar hij succes genoot als docent en enkele teksten over memorisatie publiceerde, waaronder *Circe's Song* (1582) en *The Art of Memory* (1582). Het was hier dat zijn reputatie als meester van de *mnemotechnica* (de kunst van het memoriseren) echt een succes werd. Ezelsbruggetjes waren een groeiende trend in het *Europa* van de 16e eeuw. Academici leerden graag toespraken en teksten uit hun hoofd reciteren, omdat deze praktijk teruggreep op de oude Griekse kunst van retoriek. Na enige bekendheid te hebben genoten door deze talenten aan het Franse hof, besloot Bruno in 1584 naar *Londen* te verhuizen.

In Engeland over het universum

Bij zijn aankomst in *Engeland* had Bruno zijn reputatie als agitator binnen academische kringen al omarmd. Op de titelpagina van zijn toneelstuk *The Candlebearer* (1582) omschrijft Bruno zichzelf als *Bruno van Nola, Academic of no Academy, alias The Troublemaker*. Zijn onrust in Engeland bestond voornamelijk uit het schrijven van een serie van zes teksten waarin zijn controversiële ideeën over de aard van het universum werden onderzocht. Met titels als *On The Infinite Universe and Worlds* (1584) is het duidelijk dat Giordano Bruno meer dan bereid was in te gaan tegen het heersende geloof van de *Renaissance*-samenleving in een gesloten, eindig universum.

In deze zes boeken pleit Bruno hartstochtelijk voor veel dingen waarvan we weten dat ze vandaag de dag waar zijn, waaronder dat de zon zich in het centrum van het zonnestelsel bevindt, dat de aarde om haar as draait en dat het universum zelf oneindig is.

De tragedie van Bruno's leven was dat hij er niet in slaagde mensen ertoe te brengen deze theorieën serieus te nemen. De kosmologie van de 16e eeuw was diep verweven met de christelijke leringen, en tegen deze kosmologie pleiten betekende tegen het christendom zelf pleiten.

Bruno's volharding dat het universum oneindig was, zorgde voor ernstige theologische dilemma's. Als het universum zich voor altijd in ruimte en tijd zou uitstrekken, waar bevond *Gods rijk* zich dan precies tussen de eindeloze planeten en sterren? In plaats van dat *God* de aarde en de sterren omcirkelde met zijn goddelijke aanwezigheid, was *God* in Bruno's oneindige universum veel minder zichtbaar: voor Bruno's critici was dit een zeer verontrustende afwezigheid.

Bovendien, als het universum vol oneindige zonnestelsels was zoals Bruno beweerde, wat was er dan zo speciaal aan de aarde? In de *Bijbel* wordt immers met geen woord gerept over andere planeten. Heeft *God* eigenlijk een oneindig aantal planeten geschapen? Zo ja, waarom is dit dan niet in de *Schrift* opgenomen?

De Poolse astronoom *Nicolaus Copernicus* (1473-1543) had eerder betoogd dat het universum heliocentrisch was. Maar zelfs *Copernicus* was niet zo ver gegaan om te theoretiseren dat er oneindige aarden en oneindige zonnen waren, net als de onze. Bruno's theorie brachten de natuurlijke, hiërarchische orde van het traditionele eindige universum in verwarring, waar mensen centraal stonden in een schepping die *God*, de maker, omringde met zijn beschermende goddelijke zelf.

Spanningen in Engeland en Frankrijk

Onnodig te zeggen dat Bruno in botsing kwam met *Engelse* geleerden over zijn controversiële opvattingen. *George Abbot*, destijds academicus aan de *Universiteit van Oxford*, vereeuwigde de *Italiaanse* geleerde met een bijzonder vleierende beschrijving. Abbot luisterde naar Bruno die in een lezing betoogde dat de aarde rondging en dat de hemel stilstond; terwijl het in werkelijkheid zijn eigen hoofd was dat liever rondliep, en zijn hersenen niet stilstonden. Niet lang daarna werd Abbot aartsbisschop van *Canterbury*.

De dwalende filosoof keerde in 1585 terug naar *Frankrijk* nadat hij er niet in was geslaagd gunst te vinden aan het hof van *Elizabeth I*. Maar de zaken in *Parijs* waren veranderd: tijdens een periode van gewelddadige botsingen tussen katholieken en protestanten trok koning *Hendrik III* zijn bescherming van protestanten in. De sfeer was zo beladen dat Bruno daadwerkelijk probeerde (maar er niet in slaagde) opnieuw toe te treden tot de katholieke kerk om zich veiliger te voelen. Ondanks de religieuze spanningen ging Bruno door en organiseerde een publiek debat waarin zijn filosofie over de natuur en het universum tegenover de heersende orthodoxie stond.

Het debat kreeg gemengde recensies. Tijdens de sessie zelf meldden ooggetuigen dat men het podium bestormde en Bruno beledigde met beledigende woorden en hem *Jordanus Brutus* noemde. Een andere waarnemer merkt echter op dat Bruno goede argumenten lijkt te hebben. Maar hij gaat binnenkort naar *Duitsland*. Het is genoeg dat hij een grote controverse in Engeland heeft achtergelaten; hij is een prettige en grappige kerel.

Terug naar Italië

En dus zette Bruno, altijd de eenzame academicus, zijn omzwervingen voort. Hij schreef meer boeken, onderzocht nieuwe theorieën over magie en wiskunde, maar slaagde er opnieuw niet in een permanent onderkomen te vinden. Terwijl hij in *Frankfurt* was, ontving hij een uitnodiging van de *Venetiaanse* edelman *Giovanni Mocenigo*. Mocenigo was een grote fan van Bruno's boeken over

geheugen en wilde er meer over leren. Bruno arriveerde in 1591 in Venetië, maar in plaats van Mocenigo zoals verwacht bijles te geven, bracht de filosoof het grootste deel van zijn tijd door met proberen een baan te krijgen aan de nabijgelegen *Universiteit van Padua*! Mocenigo raakte gefrustreerd door Bruno's gebrek aan onderwijs en bracht hem op 23 mei 1592 aan als ketter bij de *Venetiaanse inquisitie*.

Bruno werd snel berecht. Enigszins verrassend verliep de procedure aanvankelijk soepel. Mocenigo kon geen concreet bewijs leveren voor zijn beschuldigingen, terwijl Bruno zich verontschuldigde voor de weinige fragmenten van de filosofie die hij met Mocenigo had gedeeld.

In de 16e eeuw was het echter gebruikelijk dat takken van de inquisitie hun bevindingen aan Rome rapporteerden. En de *Romeinse inquisitie* had een heel goed geheugen, vooral als het om Giordano Bruno ging. Zij herinnerden zich nog die ketterse teksten die leidden tot Bruno's excommunicatie uit de Dominicaanse orde.

De veroordeling

Bruno werd nu gedwongen om in Rome terecht te staan. Deze keer doorzochten de inquisiteurs zijn boeken met controversiële teksten over de aard van het universum, evenals zijn opvattingen over bepaalde religieuze geloofspunten met betrekking tot onder meer de incarnatie, de ziel en de verering van heiligen.

De inquisitie had de neiging de verdachten te beoordelen op basis van hoe berouwvol zij waren vanwege hun daden uit het verleden tijdens het proces zelf. Ze straften mensen niet automatisch omdat ze ketterse teksten hadden gepubliceerd of tegen de christelijke leer hadden gepleit. In plaats daarvan wilden ze wroeging zien.

Daarom was de sleutel tot Bruno's overleving herroeping, dat wil zeggen schuld bekennen, berouw tonen, toestaan dat eerder gepubliceerde teksten werden vernietigd en ermee instemmen deze dingen in de toekomst nooit meer te onderwijzen.

Dit was geen prijs die Bruno bereid was te betalen. Ondanks dat hij tijdens zijn proces in Venetië enige spijt toonde, weigerde Bruno om zijn hele wereldbeeld te herroepen en schreef hij in plaats daarvan lange verklaringen waarin hij zijn standpunten verdedigde.

Zijn proces duurde enkele jaren. Uiteindelijk ontdekten de inquisiteurs dat de beklaagde in zijn ketterij bleef zonder spijt, koppig en verhard. Dit werd bevestigd door Bruno zelf, die beweerde dat hij niet hoefde of wilde herroepen, dat hij niets had om te herroepen, dat hij geen mening had om te herroepen.

Het is niet verwonderlijk dat Bruno ter dood werd veroordeeld. Zijn oordeel werd uitgesproken op 8 februari 1600. Nadat het tribunaal zijn doodvonnis had voorgelezen, antwoordde Bruno: *Misschien is uw angst bij het vellen van een oordeel over mij groter dan de mijne bij het ontvangen ervan.*

Ongeveer een week later, op 17 februari, werd Bruno levend verbrand op een paal midden op de *Campo dei Fiori* in Rome. De meeste slachtoffers van de brandstapel werden vooraf gewurgd, maar de beulen ontkenden Bruno deze genade. Een ooggetuige genaamd *Caspar Schoppe* meldde dat iemand Bruno een kruisbeeld voorhield terwijl hij aan de paal vastgebonden was, maar dat hij zich er uitdagend van afwendde. Andere rapporten beweren dat Bruno's mond symbolisch werd dichtgeklemd met een metalen plaat.

Bruno's invloed

De dood van Giordano Bruno was wreed. Maar ondanks de inspanningen van de religieuze en academische elites overleefden Bruno's ideeën zijn executie. Zijn theorieën over de aard van de oneindigheid trokken de aandacht van *Gottfried Wilhelm Leibniz*, terwijl zijn kritiek op de katholieke kerk in *Rome* de Britse filosoof *John Toland* (1670-1722) beïnvloedde. Bruno werd vanaf de jaren 1700 bijzonder populair in Duitse filosofische kringen, voordat zijn nalatenschap in de 19e eeuw opnieuw werd onderzocht door mede-Italianen, waaronder *Benedetto Croce* en *Giovanni Gentile*.

Het is echter waarschijnlijk Bruno's weigering om te voldoen aan de heersende orthodoxie die mensen het meest heeft geïnspireerd. Tegenwoordig staat in *Campo de' Fiori* in *Rome*, de marktplaats waar hij werd geëxecuteerd, een gigantisch standbeeld van Bruno.

default watermark

Het beeld van Bruno op het *Campo deâ?? Fiori* in Rome

Datum aangemaakt
2025/11/23